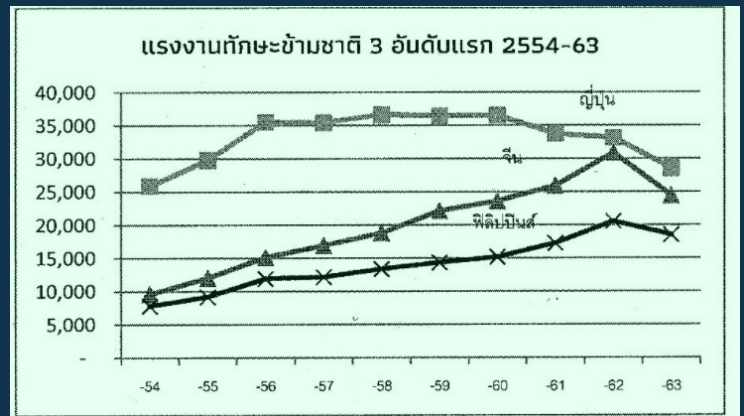

สามชาติเด่น แรงงานทักษะข้ามชาติในประเทศไทย

สรารุณ ไพฑูรย์พงษ์

ชาดา เตรียมวิทยา

แรงงานข้ามชาติในประเทศไทยไม่ได้มีแค่แรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือจากเมียนมา กัมพูชา และลาว แต่ยังมีแรงงานระดับสูงหรือระดับทักษะและระดับวิชาชีพอีกกว่าแสนคนที่เข้ามาประกอบธุรกิจ ลงทุนและทำงานทั้งที่ผ่านการส่งเสริมการลงทุนและไม่ได้ผ่าน แรงงานเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการลงทุนการพัฒนาประเทศและการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างขาดไม่ได้ในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศที่มีแรงงานทักษะ 3 อันดับแรกที่รักษาอันดับไว้ได้อย่างเหนียวแน่น คือ ญี่ปุ่น จีน และฟิลิปปินส์

ที่มา: สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว

ถ้าดูจากภาพประกอบ จะเห็นว่าในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ญี่ปุ่นยังรักษาอันดับหนึ่งตลอดเวลา แต่มีแนวโน้มลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาอาจจะเนื่องมาจากการย้ายฐานการผลิตในระยะหลัง ส่วนในช่วงปี 2563 ทั้ง 3 ประเทศมีจำนวนแรงงานทักษะในประเทศไทยลดลงฮวบฮาบ

สาเหตุสำคัญเนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด 19 และผลกระทบทางเศรษฐกิจ จากมาตรการป้องกันการแพร่ระบาด ซึ่งเป็นที่ทราบกันดี ในขณะที่แรงงานทักษะจากญี่ปุ่นเริ่มมีแนวโน้มลดลง แรงงานทักษะจากจีนและฟิลิปปินส์กลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ยกเว้นปี 2563)

คนญี่ปุ่นที่เข้ามาอยู่เมืองไทยแบบชั่วคราวทั้งหมด รวมทั้งผู้ติดตามคู่สมรส และเข้ามาอยู่หลังเกษียณ มีจำนวนทั้งหมดทำได้อีกทราบแน่ชัด ตัวเลขจากการสำมะโนประชากรของไทย ในปี 2553 พบว่ามีชาวญี่ปุ่นในประเทศไทยถึง 80,957 คน

โดยอยู่ในกรุงเทพ 63,069 คน ที่เหลือ กระจายอยู่ทุกภาคโดยเกือบร้อยละอยู่ในตัวเมือง ในเวลาต่อมาตัวเลขของกระทรวงต่างประเทศ ญี่ปุ่นบอกว่าในปี 2557 มีประมาณ 64,285 คน และตัวเลขของศกการส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (เจโทร กรุงเทพฯ) ระบุว่าในปี 2560 มีชาวญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย 73,000 คน โดยอยู่ในกรุงเทพ 53,000 คน แรงงานญี่ปุ่นในเมืองไทยเป็นแรงงานทักษะและวิชาชีพเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์

ในปี 2554 แรงงานข้ามชาติจากญี่ปุ่นมีจำนวน 2.59 หมื่นคน (ไม่นับเจ้าหน้าที่สถานทูตและองค์กรระหว่างประเทศ) ประกอบด้วยส่วนหนึ่งเป็นพนักงานของบริษัทและโรงงานญี่ปุ่นในเมืองไทยจำนวน 1.14 หมื่นคน และอีกส่วนหนึ่งเป็นพนักงานของบริษัทญี่ปุ่นที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน จำนวน 1.45 หมื่นคน จำนวนแรงงานทักษะจากญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงปี 2554-2556 และถึงระดับสูงสุดเป็น 3.67 หมื่นคนในปี 2558 และรักษาระดับอยู่จนถึงปี 2560 จึงเริ่มมีแนวโน้มลดลงเหลือ 2.85 หมื่นคนในปี 2563

สำหรับคนจีนคงไม่ต้องบอกว่าเป็นต่างชาติที่มีจำนวนมากที่สุดที่ ประมาณ 9-10 ล้านคน ข้อมูลเก่าของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (รายงานสถิติปี 2554) บอกว่ามีสัดส่วนร้อยละ 14 ของประชากรทั้งหมด แต่เร็วๆ นี้สถิติรายปี 2563 ระบุว่า ประชากรในประเทศไทยส่วนใหญ่ร้อยละ 98.6 มีสัญชาติไทย และร้อยละ 1.4 เป็นสัญชาติอื่น

ในขณะที่แรงงานสัญชาติจีนมีอยู่ทุกระดับและทุกหนทุกแห่งแต่หากจำกัดเฉพาะแรงงานทักษะที่เข้ามาทำงานในลักษณะชั่วคราวก็ยังมีจำนวนน้อยกว่าแรงงานทักษะจากญี่ปุ่น โดยในปี 2554 มีแรงงานทักษะข้ามชาติจากจีนจำนวนราวหมื่นคน (เทียบกับญี่ปุ่น 2.59 หมื่นคน) ประกอบด้วยพนักงานของบริษัทและโรงงานจีนและเครือข่ายในเมืองไทย 7.2 พันคน และอีกส่วนหนึ่งเป็นพนักงานของบริษัทจีนที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน จำนวน 2.5 พันคน แต่แรงงานทักษะข้ามชาติจากจีนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องถึง 3.1 หมื่นคน (เกือบเท่ากับแรงงานจากญี่ปุ่น 3.3 หมื่นคน) ก่อนจะลดลงในปี 2563 เนื่องจากภาวะการแพร่ระบาดของโควิด 19

แนวโน้มแรงงานทักษะจีนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่รู้ว่าจะเป็นการดีหรือชั่วร้าย เพราะตอนนี้คนจีนอพยพรุ่นใหม่ (XINYIMIN) หลังไหลข้ามมายึดหัวหาดในประเทศไทยไว้หลายแห่ง เช่น โซนท่าทวนที่ห้วยขวางที่เชียงใหม่ ลำปาง และหลายจังหวัดภาคใต้ ซึ่งอาจรวมทั้งคนจีนประเภทโรบินฮู้ดที่หนีวีซ่าและนักเรียนซึ่งหลายคนเรียนจบแล้ว (หรือยังไม่ทันจบ) ก็แต่งงานทำที่เมืองไทยต่ออีกจำนวนหนึ่ง สำหรับแรงงานทักษะที่เข้ามาอย่างถูกต้องนั้นจำนวนไม่น้อยน่าจะอยู่แถวเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ อีอีซี เนื่องจากในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมามีการลงทุนจากจีนเข้ามาหลายหมื่นล้านบาทซึ่งส่วนใหญ่เป็นการลงทุนในเขตอีอีซี

แรงงานทักษะลำดับที่สามเป็นแรงงานจากฟิลิปปินส์ ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอัตราที่ช้ากว่าแรงงานจากจีน โดยเพิ่มจาก 7.8 พันคนในปี 2554 เป็น 2.1 หมื่นคนในปี 2562 แรงงานจากฟิลิปปินส์ไม่ได้ผูกติดกับการค้าการลงทุนมากอย่างญี่ปุ่นและจีน แต่เป็นแรงงานทักษะวิชาชีพที่เข้ามาทำงานโดยการขอใบอนุญาตทำงาน ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากข้อตกลงด้านการเคลื่อนย้ายแรงงานทักษะของสมาชิกประเทศอาเซียน เช่น AFAS (ASEAN FRAMEWORK AGREEMENT ON SERVICES: กรอบความตกลงด้านการค้าบริการ) และ MRA (MUTUAL RECOGNITION ARRANGEMENTS: ข้อตกลงยอมรับร่วมในเรื่องคุณสมบัติของนักวิชาชีพอาเซียน) แต่ไม่ยืนยันเพราะแรงงานฟิลิปปินส์ถึงร้อยละ 62 เข้ามาประกอบอาชีพด้านการสอนซึ่งไม่เกี่ยวกับวิชาชีพ 8 สาขาที่อยู่ในความตกลง ขณะที่สัดส่วนของแรงงานทักษะจากฟิลิปปินส์ที่เข้ามาโดยสิทธิประโยชน์จากการส่งเสริมการลงทุนค่อนข้างน้อย โดยในปี 2554 คิดเป็นร้อยละ 8 และในปี 2562 คิดเป็นร้อยละ 7.7 ส่วนเข้ามาทำอะไรระยะกล่าวถึงในอันดับต่อไป

เห็นได้ชัดว่า แรงงานทักษะจากญี่ปุ่นทำงานด้านธุรกิจการลงทุนมากที่สุดโดยเป็นเจ้าของที่ระดับผู้จัดการขึ้นไปถึงร้อยละ 71 เทียบกับแรงงานทักษะระดับเดียวกันจากจีนร้อยละ 45 และจากฟิลิปปินส์ ร้อยละ 14 ในประเภทต่อมา “นักวิชาชีพและช่างเทคนิค” ซึ่งประกอบด้วยสถาปนิก/วิศวกรและช่างเทคนิค/คุมเครื่องจักร ญี่ปุ่นใช้แรงงานด้านนี้ร้อยละ 14 ใกล้เคียงกับจีน ร้อยละ 21 แต่ของจีนในกลุ่มนี้เป็นแรงงานระดับถึงทักษะเพื่อคุมเครื่องจักรเป็นส่วนใหญ่ (จำนวน 5,023 คน เทียบกับวิศวกรกับสถาปนิก 1,506 คน) ในขณะที่แรงงานทักษะจากฟิลิปปินส์ในหมวดนี้มีเพียงร้อยละ 4 ในหมวดที่สาม “ผู้ประกอบการวิชาชีพ” ซึ่งประกอบด้วยผู้ประกอบการวิชาชีพธุรกิจ และผู้ประกอบการวิชาชีพสังคม/สารสนเทศ มีแรงงานทักษะจากญี่ปุ่นร้อยละ 4 (ของแรงงานฯ จากญี่ปุ่น) เทียบกับจากจีนร้อยละ 8 (ของแรงงานจากจีน) และจากฟิลิปปินส์ ร้อยละ 6 (ของแรงงานฯ จากฟิลิปปินส์)

แรงงานทักษะที่มาจากญี่ปุ่นและจีนที่เข้ามาล้วนแต่เป็นแรงงานชาวต่างชาติที่มีทักษะสูง ซึ่งอุตสาหกรรมผลิตส่วนใหญ่ที่มา คือ ยานยนต์ เคมีภัณฑ์ และอุปกรณ์ทางการแพทย์ ต่างจากแรงงานทักษะจากฟิลิปปินส์ซึ่งถนัดกันคนละอย่าง แต่อย่างที่เราทราบกัน ในประเทศไทยมีร้านอาหารญี่ปุ่นจำนวนมากและร้านอาหารจีนนับไม่ถ้วน ข้อมูลของเจโทรระบุว่าในปี 2561 ร้านอาหารญี่ปุ่นมีจำนวน 3 พันกว่าร้าน เพิ่มจากจำนวน 745 ร้านในปี 2550 ในแง่แรงงานทักษะ ตัวเลขของสำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว(ซึ่งไม่ได้แสดงรายละเอียดในตารางนี้)ระบุว่า ในปี 2562 มีแรงงานทักษะชาวญี่ปุ่น 822 คนในกิจการ “โรงแรมและภัตตาคาร” ในขณะที่แรงงานทักษะชาวจีน มีจำนวน 990 คน ในกิจการประเภทเดียวกัน

แรงงานทักษะข้ามชาติ 3 อันดับแรก จำแนกตามประเภทอาชีพ ธ.ค.

แรงงานทักษะ	ญี่ปุ่น	%	จีน	%	ฟิลิปปินส์
ระดับผู้จัดการขึ้นไป	23,397	71	13,758	45	2,813
นักวิชาชีพและช่างเทคนิค	4,607	14	6,529	21	750
ผู้ประกอบการวิชาชีพ	1,386	4	2,334	8	1,335
ผู้ประกอบการวิชาชีพการสอน	707	2	3,546	11	12,726
อื่นๆ	3,085	9	4,713	15	2,982
รวม	33,182	100	30,880	100	20,606

ที่มา: สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว

ในปี 2562 แร่งงานทักษะจากฟิลิปปินส์ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพด้านการสอนถึงร้อยละ 62 คิดเป็นจำนวน 12,726 คน เทียบกับแร่งงานทักษะจีนร้อยละ 11 หรือคิดเป็นจำนวน 3,546 คน ที่ประกอบอาชีพด้านการสอน แร่งงานฟิลิปปินส์มีความได้เปรียบที่เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ และมีค่าแรงที่ต่ำกว่าชาวยุโรป ชาวอเมริกัน ชาวออสเตรเลีย แร่งงานฟิลิปปินส์จึงมีบทบาทสำคัญในโรงเรียนนานาชาติ และการสอนภาษาในประเทศไทย นอกจากนี้แล้ว คือแร่งงานฟิลิปปินส์ทำงานในกิจการ “โรงแรมและภัตตาคาร” มากที่สุดในบรรดาแร่งงานทักษะข้ามชาติทั้งหมดในประเทศไทยโดยมีจำนวนถึง 1,870 คน ในปี 2562

เห็นอุปสงค์อุปทานของกำลังคนระดับสูงว่าเป็นอย่างไร ประเทศไทยมีความต้องการแร่งงานระดับทักษะมากขึ้น เราจึงควรวางนโยบายวางแผนการศึกษาและแร่งงานอย่างไร โดยไม่ปล่อยให้มีความขัดแย้งด้านจำนวนมหาศาลในขณะที่มีแร่งงานทักษะข้ามชาติข้ามหัวไปอย่างที่เป็น

ที่มา : TDRI